

Історичні науки

УДК 930.85 (008)

Репета Іванна Василівна

*аспірантка кафедри готельно-ресторанної та курортної справи
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

Репета Іванна Васильевна

*аспирантка кафедры гостинично-ресторанного и курортного дела
Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаника*

Repeta Ivanna

*Graduate Student of the Hotel and Restaurant Department and Resort Business
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*

**ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
СОХРАНЕНИЕ И ПОПУЛЯРИЗАЦИЯ НЕМАТЕРИАЛЬНОГО И
КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ ИВАНО-ФРАНКОВСКОЙ ОБЛАСТИ
PRESERVATION AND POPULARIZATION OF INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE OF IVANO-FRANKIVSK REGION**

***Анотація.** У статті розглядаються елементи нематеріальної культурної спадщини України та Івано-Франківської області. Розглянуто поняття «музеєфікація» та способи її застосування задля збереження нематеріальної культурної спадщини. Наведені приклади популяризації нематеріальної культурною спадщини Івано-Франківської області під час проведення етнографічних та фольклорних фестивалів. В ході дослідження проаналізовані нормативно-правові акти, які сприяють збереженню нематеріальної культурної спадщини України.*

Ключові слова: нематеріальна культурна спадщина, музеєфікація, етнографічний та фольклорний фестиваль, ансамблеві та середовищні музеї.

Аннотація. В статті розглядаються елементи нематеріального культурного наследия України та Івано-Франківської області. Розглянуті поняття «музеєфікація» та способи її застосування для збереження нематеріального культурного наследия. Приведені приклади популяризації нематеріального культурного наследия Івано-Франківської області під час проведення етнографічних та фольклорних фестивалів. Під час дослідження проаналізовані нормативно-правові акти, які сприяють збереженню нематеріального культурного наследия України.

Ключевые слова: нематериальное культурное наследие, музеификация, этнографический и фольклорный фестиваль, ансамблевые и экологические музеи.

Summary. The article considers the elements of intangible cultural heritage of Ukraine and Ivano-Frankivsk region. The concept of "museification" and ways of its application for the preservation of intangible cultural heritage are considered. Examples of popularization of intangible cultural heritage of Ivano-Frankivsk region during ethnographic and folklore festivals are given. In the course of the research the normative legal acts that contribute to the preservation of the intangible cultural heritage of Ukraine are analyzed.

Key words: intangible cultural heritage, museification, ethnographic and folklore festival, ensemble and environmental museums.

Актуальність теми дослідження. Отримавши у спадок нематеріальну культурну спадщину (далі НКС), кожне нове покоління трансформує її та інтерпретує за власною культурною

парадигмою, здійснює свій відбір, зберігаючи одні прояви НКС у суспільстві актуальними, відмовляючись від інших, вибираючи як своє майбутнє, так і минуле. У складних умовах сьогодення ймовірна загроза того, що в Україні може зникнути те, що визначає саму сутність традиційної культури нашого народу, тому важливим та актуальним завданням є максимальне збереження зберегти НКС. В ході дослідження ми з'ясували, збереження НКС можливе за допомогою середовищної музеєфікації, проведення етнографічних та фольклорних фестивалів, формування музейних виставок з елементів НКС.

Постановка проблематики дослідження. Поняття НКС часто асоціюється з поняттям «колективна пам'ять», оскільки колективна пам'ять репрезентує сферу етнічної та національної вкоріненості людини та спільноти, що в свою чергу виражається через фольклор, традиції, звичаї та обряди [3, с.25]. Поняття «об'єкт НКС» для музейної справи не є новим, однак теоретичну базу цього явища розроблено недостатньо. Нематеріальна культурна спадщина виражається в наступних напрямках: усних традиціях та формах вираження, зокрема в мові як одному з носіїв (трансляторів) НКС; звичаях, обрядах, святкуваннях, народній творчості; традиціях, ремеслах, виробках.

Виклад основного матеріалу. У 2008 р. Україна ратифікувала Конвенцію ЮНЕСКО «Про охорону нематеріальної культурної спадщини». Відповідно до принципів Конвенції важливими завданнями є популяризація елементів НКС, вивчення традицій та реалізація заходів щодо їх збереження.

З 2015 року відповідно до ст. 13, п. б) Конвенції Наказом Міністерства культури України № 548 від 27.07.2015 р. була визначена уповноважена установа – Український центр культурних досліджень Міністерства культури України. У 2017 році Наказом № 438 від 22.05.2017 «Про затвердження Положення про премію за збереження та охорону

нематеріальної культурної спадщини». На сьогоднішній день, до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини входять такі 17 елементів: 1) Традиція косівської мальованої кераміки (Івано-Франківська обл., м. Косів) (охоронний номер 001.НКС) ; 2) Кролевецьке переборне ткацтво (Сумська обл., м. Кролевець) (охоронний номер 002.НКС); 3) Опішнянська кераміка (Полтавська обл., Зіньківський район, смт. Опішне) (охоронний номер 003.НКС); 4) Петриківський розпис – українське декоративно орнаментальне малярство XIX – XXI ст. (Дніпропетровська обл., Петриківський р-н, смт. Петриківка) (охоронний номер 004.НКС); 5) «Козацькі пісні Дніпропетровщини» (Дніпропетровська обл.) (охоронний номер 005.НКС); 6) «Пісенна традиція села Лука Києво-Святошинського району Київської області» (Київська обл.) (охоронний номер 006.НКС); 7) «Технологія виконання вишивки «білим по білому» Решетилівського району Полтавської області» (Полтавська обл.) (охоронний номер 007.НКС); 8) Традиції рослинного килимарства селища Решетилівка Решетилівського району Полтавської області (охоронний номер 008.НКС); 9) Орєнек – кримськотатарський орнамент та знання про нього (охоронний номер 009.НКС); 10) Традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки (охоронний номер 010.НКС) ; 11) Бортництво (охоронний номер 011.НКС); 12) Традиція гуцульської писанки (охоронний номер 012.НКС); 13) Традиція приготування ет аяклак (караїмський пиріжок з м'ясом), досвід караїмів Мелітополя (охоронний номер 013. НКС); 14) Традиція обряду «Водіння Куста» у селі Сварицевичі Дубровицького району Рівненської області (охоронний номер 014.НКС); 15) Традиція декоративного розпису села Самчики (охоронний номер 015.НКС); 16) Олешнянське гончарство Чернігівщини (охоронний номер 016.НКС); 17) Художнє дереворізьблення Чернігівщини [6].

До списку елементів нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО входять: «Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне

малярство XIX – XXI ст.» (сmt. Петриківка, Дніпропетровська область, 2013 р.), «Козацькі пісні Дніпропетровщини» внесено до Списку нематеріальної культурної спадщини, що потребують термінової охорони,(2015 р.), «Традиція косівської мальованої кераміки» подано на розгляд Комітету ЮНЕСКО (листопад-грудень 2019 року) для внесення його до Репрезентативного списку і Номінаційна форма ІСН-02 була зареєстрована [7].

Івано-Франківщина – край, багатий на різноманітні види народного декоративно-ужиткового мистецтва. Саме цим відомі такі його етнографічні субрегіони як Гуцульщина, Покуття, Бойківщина та Опілля. Тож цілком логічно, що вже на зламі XIX – XX ст. на території Галичини, зокрема на Станіславщини (сучасна Івано-Франківська область), організовуються перші краєзнавчі музеї та приватні мистецькі колекції. Для збереження НКС в області відбувається поступова музеєфікація. Одним із першим державних музеїв, в якому була представлена нематеріальна культурна спадщини області став Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Йосафата Кобринського, який засновано в 1926 р. на кошти громадськості регіону. Тут були широко представленні предмети матеріальної та духовної культури етнографічних груп населення Прикарпаття: гуцулів, бойків, ополян, покутян. На сьогоднішній день в музеї налічується 18 залів, кожен з яких відтворює колективну пам'ять населення регіону. Окрім зразків традиційної народної культури, тут експонуються твори сакрального та образотворчого мистецтва, інтер'єр та екстер'єр гуцульського житла. Завершує експозицію меморіальна кімната громадсько-політичного діяча та письменника Андрія Чайковського, життя якого було тісно пов'язане з Коломиєю та музеєм зокрема. У структурі музею сформовано три філії: Музей писанкового розпису, Косівський музей народного мистецтва та побуту Гуцульщини, Яремчанський музей етнографії та екології Карпатського краю. В 2009 р. музей отримав статус

Національного. Зібрання музею репрезентують усі види народного мистецтва гуцулів і покутян: художню обробку дерева, художню обробку металу та шкіри, гончарство декоративне ткання, килимарство, вишивку та одяг, писанковий розпис [10].

До елементів НКС Івано-Франківської області відносять: 1. «Традиція писанкового розпису Гуцульщини»; 2. «Традиція колядування на Верховинщині»; 3. «Гуцульське ліжникарство: традиційні технології та утилітарно-обрядове призначення»; 4. «Традиція віншування Василів у с. Липівка Рогатинського району (регіон Опілля)»; 5. «Особливості техніки та ужитково-декоративне значення гуцульської плоскої різьби на дереві».

Важливими для збереження НКС є середовищні та ансамблеві музеї (музеї під відкритим небом), серед яких вагоме місце займають музеї-майстерні (Музей – майстерня Івана Грималюка), музеї-садиби (Маєток Святого Миколая), скансени (Музей народної архітектури і побуту Прикарпаття), де можна не тільки побачити елементи НКС, в якості експонатів, але й взяти участь у їх створенні.

З метою популяризації та збереження НКС актуальними стали проведення етнографічних та фольклорних фестивалів на території музеїв. У науково-дослідницькій традиції під терміном «етнографічний фестиваль» прийнято розуміти «поліфункціональну, інтерактивну та масову за кількістю учасників імпрезу, в якій чільне місце посідають народні традиції, звичаї та інші культурно-побутові елементи» [1, с. 157]. Етнофестивалі презентують фольклорне багатство, духовно-матеріальні цінності народу.

Починаючи з 2011 р., в Музеї народної архітектури та побуту Прикарпаття на території Національного заповідника «Давній Галич» щорічно проводиться етнофестиваль «Галицька брама». Захід проводиться з метою збереження, розвитку і популяризації культури, традицій, ремесел і фольклорно-етнографічної творчості Івано-Франківщини. Свої традиції на ньому представляють всі чотири етнографічних регіони Прикарпаття:

Гуцульщина, Бойківщина, Опілля і Покуття. В фестивалі щороку беруть участь провідні музейні заклади Івано-Франківщини.. Обов'язковою складовою фестивальної програми є виступи фольклорних колективів з Гуцульщини, Бойківщини, Опілля і Покуття. Під час фестивалю відвідувачі мають змогу скуштувати традиційні страви різних етнографічних груп та взяти участь у їх приготуванні.

Щороку на заході проводяться виставки та майстер-класи з декоративно-ужиткового мистецтва. Організатори фестивалю прагнуть не тільки показати виставку виробів, а, в першу чергу, показати прийоми роботи, дати можливість побачити, як народжуються витвори народного декоративно-ужиткового мистецтва. Усі охочі мають можливість самі спробувати власні сили. За задумом організаторів, це сприятиме активізації відвідувачів, які з пасивних спостерігачів перетворюються на безпосередніх учасників свята. У фестивалі щороку беруть участь вихованці Малої академії народних ремесел з м. Галич, які проводять майстер-класи з писанкарства, гончарства, ковальства, лозоплетіння. Традиційно на фестивалі проводяться виставки вишитих рушників, парад вишиванок, показ народного костюму 4-х етнорегіонів Прикарпаття, презентації сучасного костюму з етномотивами, симпозіум скульпторів тощо.

Щороку на території Маєтку Святого Миколая проходить Фестиваль «Новорічно - різдвяна іграшка». Основними завданнями фестивалю є: збереження традицій виготовлення та використання української іграшки. Під час фестивалю проводяться майстер-класи, на яких діти самостійно виготовляють іграшки.

В 2018 пройшов Фестиваль «Граждаfest», який був започаткований Національним музеєм народної архітектури і побуту України. Вперше за межами Карпатського регіону відбувся фестиваль популяризації і розвитку гуцульських традицій. Під час проведення заходу відвідувачі мали змогу ознайомитися з виставкою гуцульських художніх промислів та ремесел, а

також авторською колекцією гуцульських ліжників від майстринь Яворівщини і Косівщини. На ярмарку були представлені вироби гуцульських народних майстрів різьблення по дереву, сирної пластики, бондарів, мосяжників тощо. Окреме місце на фестивалі було відведено презентації гуцульського народного вбрання від сучасних колекціонерів. Для відвідувачів було проведено майстер-клас, на якому всі охочі могли дізнатися секрети завивання гуцульських переміток та хусток, а також приміряти гуцульський народний стрій.

Серед найпопулярніших фестивалів, які проводяться на території Івано-Франківської області області з метою збереження та популяризації НКС є: Фестиваль «Зимова казка» - відображення різдвяних традицій у виступах вокальних ансамблів, хорових колективів, муніципальних колективів. Об'єднує ряд святкувань різдвяного циклу починаючи з Андріївських вечорниць, Різдяного ярмарку, церемонії відкриття головної ялинки та народними гуляннями в Новорічну ніч, завершуючи колядою та Різдяними святами; Фестиваль автентичної коляди «Христос родився – Славіте!» - фестиваль за участю мистецьких колективів краю проводиться щорічно з метою збереження традицій та обрядів гуцульської коляди; Всеукраїнський відкритий фестиваль народної хореографії «Покутські витоки» - розвиток та популяризація народних танців і активне залучення дітей та молоді до хореографічного мистецтва; Гуцульський етнофестиваль «Великдень у Космачі» - популяризація етнотрадицій, відродження місцевого мистецтва та ремесел; Всеукраїнський фольклорний фестиваль «Писанка» - метою фестивалю є збереження і примноження національних традицій народного мистецтва писанкового розпису; підтримка обдарованих дітей та юнацтва, популяризація писанки як національного символу великоднього християнського дійства та унікального мистецького витвору в українському фольклорі; ознайомлення з традиціями писанкарства різних регіонів України, Європи та світу; Гуцульське народне

дійство «Полонинське літо» - розвиток та представлення сільськогосподарської продукції, розвиток туристичної галузі та гуцульського декоративно-прикладного, ужиткового та автентичного мистецтва; Фестиваль автентичного одягу і традицій «Лудине» - етнографічний фестиваль має на меті збереження популяризація ужиткового мистецтва, традицій, обрядів Гуцульщини та інших регіонів, розвиток громадського та культурного життя Косівського району, розвиток музейної справи; Регіональний фольклорноетнографічний фестиваль «Татарівська ватра» - популяризація традицій та обрядів Карпатського краю для розвитку туризму на Яремчанщині; Фестиваль «Спаський ярмарок» - метою фестивалю є збереження та розвиток традицій бджільництва на Прикарпатті, популяризація цілющих властивостей меду, іншої оздоровчої продукції бджільництва; Фестиваль автентичної карпатської кухні «Смачний Спас» - збереження і розвиток автентичної культури харчування, народних ремесел, фольклору, традицій бджільництва, стимулювання розвитку екотуризму, популяризації відродження місцевих традицій приготування та вживання їжі, вирощення сільськогосподарської продукції та її переробки, налагодження творчих і ділових контактів задля привернення уваги до нашого регіону для його всебічного розвитку; Обласний фестиваль кераміки, ремесел та фольклору «Мальований дзбаник» - мета мистецького заходу – популяризація Косівської мальованої кераміки як унікального феноменального явища в українській культурі; Обласний відкритий фестиваль аматорського мистецтва «Покутські джерела» - фестиваль репрезентує фольклорно-етнографічні особливості, музично-пісенну культуру, народні ремесла покутського краю та ін. [5]. Перераховані фестивалі мають на меті висвітлення та збереження НКС, вираження самобутності та автентичності різноманітних традицій Івано-Франківської області.

Висновки. Збереження та популяризація НКС є актуальною проблемою для дослідження. Національні елементи НКС є різноманітними та відображають самобутність історичного минулого нашого народу. В ході дослідження ми з'ясували, що збереження та популяризація НКС можливе за допомогою середовищної музеєфікації, проведення етнографічних та фольклорних фестивалів, формування музейних виставок з елементів НКС. Дослідивши НКС Івано-Франківської області, ми отримали приклад того, як підтримується та популяризується НКС регіону за допомогою фестивалів та музеїв, які не тільки зберігають та репрезентують елементи НКС, але й використовують їх як туристичні об'єкти, чим приваблюють гостей Карпатського краю.

Література

1. Чернецька С. Ю. Фольклорні фестивалі в системі сучасних засобів поширення етнографічної інформації та популяризації культурно-мистецької спадщини // ХДАК. 2011. С. 155-164.
2. Надольська В. В. Музейний фестиваль як засіб підвищення туристичної привабливості міста / Валентина Василівна Надольська // Історико-культурна спадщина: проблеми збереження і популяризації: тези IV Міжнародної науково-практичної конференції, 21-22 квітня 2017 року. Львів, 2017. С. 91–94.
3. Репета І.В. Формування колективної пам'яті пограниччя: проблема ідентифікації / І. В. Репета // Молодий вчений, 2018. № 7(1). С. 23-27.
4. Поливач. К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України : монографія / К. А. Поливач. К. : Ін-т географії, 2012. 208 с.
5. URL:<http://www.if.gov.ua/files/uploads/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%20%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B9%202020%20new.pdf>

6. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=245154164
7. URL: <http://zomc.org.ua/nematerialna-kulturna-spadhina>
8. URL: <https://authenticukraine.com.ua/intangible-heritage>
9. URL: http://uccs.org.ua/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/2018-08-17_2.pdf
10. URL: <http://www.museum.if.ua/museums/r9/28.html>